

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 43-44 (2007)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 43-44 (2007)

Από την τουρκοκρατία της Πρέβεζας. Η σήμανση των χριστιανικών ναών της

Οδυσσέας Μπέτσος

doi: [10.12681/prch.28846](https://doi.org/10.12681/prch.28846)

Copyright © 2022, Οδυσσέας Μπέτσος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μπέτσος Ο. (2022). Από την τουρκοκρατία της Πρέβεζας. Η σήμανση των χριστιανικών ναών της. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (43-44), 265–270. <https://doi.org/10.12681/prch.28846>

Οδυσσέας ΜΠΕΤΣΟΣ

*Από την τουρκοκρατία της Πρέβεζας.
Η σήμανση των χριστιανικών ναών της*

Προλεγόμενα

Η τουρκοκρατία της Πρέβεζας άρχισε από το 1798-1800. Διακόπηκε για λίγα χρόνια κι επαναλήφθηκε από το 1806 έως τις 21 Οκτωβρίου 1912. Είναι γνωστό ότι οι Τούρκοι μόλις υποδούλωναν μια χριστιανική περιοχή, υποχρέωναν τους χριστιανούς υπηκόους τους ν' αφαιρούν τους εξωτερικά τους σταυρούς και τα μέσα σημάδεως των λειτουργιών των ναών (σήμαντρα ή καμπάνες). Όχι, για την ηχορύπανση του οικισμού, αλλά για να μη τους ενοχλούν οι υπόδουλοί τους, που ανήκαν σε διαφορετική από τη δική τους θρησκεία. Γίνονταν περισσότερο απαγορευτικοί στις αρχές της κυρίευσής τους και μετά από κάποιο αποτυχημένο απελευθερωτικό τους κίνημα ή από κάποια διαμαρτυρία τους «λόγοις ή έργοις» ή και τα δύο μαζί.

Στις περιόδους κυριαρχίας της από τον Αλή Πασά

Την πρώτη περίοδο που προαναφέρθηκε (1798-1800), η οποία ήταν ειρηνική με τη σύμπραξη και ευρωπαϊκής δυνάμεως, η οποία ανταγωνιζόταν άλλη μεγάλη τέτοια,¹ δεν έχουμε βρει πληροφορίες σχετικές για τα σήμαντρα ή τις καμπάνες των ναών της.

Τη δεύτερη περίοδο (1806-1820), που έγινε βίαια, εξυπακούεται ότι όλα τα παραπάνω εξαφανίστηκαν από τους ναούς, αφού ναό της (Αγίου Ανδρέα άλλοτε των καθολικών Ενετών, στο ομώνυμο φρούριο) μετέτρεψε σε τζαμί, το δε Αγίου Γεωργίου εξαφάνισε και στη θέση του έχτισε το φρούριο, αν και φέρει τ' όνομα ναού αυτού. Όταν το 1813 ο Αλή Πασάς αντιλήφθηκε ότι ο σουλτάνος τον είχε προγράψει, άρχισε να προσπαθεί να γίνει διαλλακτικός

¹ Ήταν η Ρωσία που ανταγωνιζόταν τη Γαλλία, η οποία είχε κληθεί από τους Πρεβεζάνους και κυριάρχησε στις τρεις από τις τέσσερις ενετικές πόλεις της Ηπείρου (Πρέβεζα, Βόνιτσα και Πάργα). Έμεινε εκτός ο Βουθρωτός.

με τους Πρεβεζάνους, αλλά κι όχι προκλητικός για τους μωαμεθανούς της. Κι επομένως συνεχίστηκε η απαγόρευση των παραπάνω.

Στην περίοδο της σουλτανικής κυριαρχίας

Η περίοδος αυτή κράτησε από το 1820 έως τον Οκτώβριο του 1912. Κι αυτή η κατάληψη ήταν βίαιη, όσο να εξουδετερωθεί ο γιος του Αλή Πασά, Βελής, που την προάσπιζε. Με την παράδοση εκείνου οι σουλτανικοί δεν έκαναν διάκριση. Βέβαιο είναι ότι οι εξωτερικοί σταυροί των χριστιανικών ναών και τα ηχηρά μέσα της πληροφόρησης των χριστιανών τους απαγορεύτηκαν. Δε γίνεται λόγος μέχρι το 1829, που αποδέχτηκαν οι παραπάνω τη δημιουργία του πρώτου Ελληνικού κράτους και την προστασία του από τις τρεις μεγάλες δυνάμεις της Ευρώπης, Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία. Όμως την Ηπειρωτική ύπαιθρο διάρπαζαν συμμορίες πρώην μισθοφόρων της Τουρκίας, τουρκαλβανικής καταγωγής. Πολλοί χωριάτες αναγκάστηκαν να προσλάβουν ισχυρούς τέτοιους ως φύλακές τους, που με τα χρόνια έγιναν ιδιοκτήτες τους.

ΕΙΚΟΝΑ 1: Ο Ναός των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στην Πρέβεζα. Το καμπαναριό (Φωτογραφία Σταύρου Μαμαλούκου)

Σήμαντρα και καμπάνες σε ναούς της Πρέβεζας

Από πληροφορίες του νομικού της Πρέβεζας Αθανασίου Αθανασιάδη-Μάνου, γραμματέα του αγγλικού προξενείου της πόλης, όντας ταμίας της Επιτροπής του Αγίου Νικολάου Πρέβεζας, συνήθιζε στις σελίδες των «Δούναι-Λαβείν», του βιβλίου του ταμείου του ναού, να σημειώνει ενδιάμεσα πολλά συμβάντα της πατρίδας του. Γράφει σχετικά για το σήμαντρο της εκκλησίας του, στη σελίδα 138 των εσόδων:

Προ τριών ήδη ετών, κατά την εορτήν του Αγίου (6/12/1851) εσημάνθη παρ' ημών των Επιτρόπων² το ΣΗΜΑΝΔΡΟΝ [προς] πρόσκλησιν των ευσεβών [χριστιανών] κατά την ώραν της προσευχής, ως εγένετο και το 1846, κατά τον εσπερινόν της Μεγάλης Παρασκευής. Κατ' αμφοτέρας τας περιστάσεις ταύτας το σήμανδρον ημποδίσθη παρά της Εξουσίας, μάλιστα δε, της δευτέραν και τελευταίαν περίπτωσιν, υπέστη φυλάκισιν, κατά την εορτήν του Αγίου, δύο ωρών ο μακαρίτης Δημ. Κ. Τσακαλώτος. Ο κύριος Αθανασιάδης θέλων να στερεώσει την σήμανσιν ταύτην, κατά την ώραν της προσευχής, μετήλθεν παν δυνατόν μέσον. Προς στερέωσιν του σκοπού τούτου επέτυχε, τη του θεού βοήθεια, ο κ. Αθανασιάδης. Και τώρα το σήμανδρον, μ' όλην την απαρέσκεϊαν της Αρχής, κρούεται ελευθέρως, ουχί μόνον εις την αυλήν του πανσέπτου τούτου Ναού, αλλά και άλλων ενταύθα εκκλησιών, αίτινες να την μιμηθώσιν ηθέλησαν. Η επιτυχία ταύτη επέφερεν όχι ολίγην ευχαρίστησιν προς τον χριστιανικόν λαόν, θεωρουμένον του σημάνδρου ως ενός των καταπατηθέντων προνομίων της Ορθοδόξου Εκκλησίας κατά τας παρελθούσας ανωμαλίας, ότε πολλά άλλα προνομία η τουρκική εξουσία κατεπάτησεν αναιδώς των ευσεβών χριστιανών.³

Δεν μας γράφει ο παραπάνω με ποιο τρόπο πέτυχε να ανασταλεί το 1851 η άνω απαγόρευση της τουρκικής αρχής της Πρέβεζας.

Ας δούμε τώρα τι γράφει στη σελίδα 150 του ίδιου βιβλίου ταμείου, την 26.3.1855, ενώ εξακολουθούσε η επανάσταση στην Ήπειρο και τη Μακεδονία, με τη συμμετοχή Σουλιωτών αξιωματικών και του γιου του Γ. Καραϊσκάκη, Δημητρίου, που φαινομενικά παραιτήθηκαν από τον ελληνικό στρατό:

Κατά τας εορτάς του Πάσχα μεγάλως ευθύμησαν οι Χριστιανοί πολίτες της Πρεβέζης με την μεγαλυτέραν ελευθερίαν και αδιαφορίαν εκ μέρους της επιτοπίου αρχής, και ο χριστιανικός λαός έμεινεν κατά πάντα ευχάριστος. Μάλιστα κώδων ετέθη, το Άγιον και Μεγάλον Σάββατον, εις τον Ναόν του Αγίου Δημητρίου ενταύθα, η κρούσις του οποίου, όχι ολίγον, ευχαρίστησε τον λαόν.

Στη σελίδα 160 των εσόδων ο ίδιος γράφει την 6.8.1855, γιορτή της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος:

Ο πατριώτης Δημήτριος Τσακαλώτος εφιλοδώρησεν εις τον ιερόν τούτον Ναόν ένα κώδωνα, βάρους ενός και ημίσεως κανταρίων.⁴ Ο κώδων ούτος

² Ήσαν οι Δημ. Κ. Τσακαλώτος και Νικόλαος Γιακουμής.

³ Αρχείο Αγίου Νικολάου Πρέβεζας. Τα παραπάνω και άλλα σχετικά αντέγραφα το 1973.

⁴ Δηλαδή 44 x 1,5 = 66 οκάδες.

ΕΙΚΟΝΑ 2: Το καμpanαριό του ναού του Προφήτη Ηλία στην Πρέβεζα (Φωτογραφία Σταύρου Μαμαλούκου)

Ρωσία. Έρριξαν 105 κανονιοβολισμούς ... [και παρακάτω] Οι κώδωνες των εκκλησιών εκρούσθησαν επί πολύ της ημέρας. Και το εσπέρας εγένετο γυμνάσιον διά πυρός, την δε νύκτα εφωταγωγήθη άπασα η πόλις διά φωταυσιών εφ' άπάσας σχεδόν, τας οικίας χριστιανών και οθωμανών.

Την 8.4.1856 γράφει:

Κατ' αυτάς και επί του κωδωνοστασίου του Ναού του Αγίου Χαλαάμπους ετέθη κώδων, προς ευχαρίστησιν του λαού.

Είναι γνωστό ότι, πριν η Πρέβεζα γίνει έδρα Μητροπόλεως, οι δοξολογίες τελούνταν σ' αυτό το Ναό, αν και πιο επίσημος ήταν ο ναός του Αγίου Κωνσταντίνου. Καλούνταν δε να παραστούν κι οι τουρκικές αρχές της Πρέβεζας, οι οποίες έπαιρναν μέρος, έστω κι αν ο Μητροπολίτης Άρτας (όπου υπαγόταν η Πρέβεζα με την επαρχία της) δεν ήταν παρόν. Ήταν όμως ο Αρχιερατικός του

εφέρθη εκ Τεργέστης προ δύο ήδη μηνών, λέγω δύο, ένεκα της παύσεώς του από της ημέρας του Μ. Σαββάτου επί του ενταύθα Ναού Αγ. Δημητρίου, κατά Πατριαρχικήν εντολήν, συνεπεία παραπόνων των Αρχών τούτου προς την Οθωμανικήν Πύλην, έμεινεν ακίνητος εις τον ιερόν τούτον Ναόν. Τώρα δοθείσης αδειάς, κατ' εντολήν του Αρχιερέως Άρτης, πατρός ημών Σωφρονίου να κρούεται ο επί του Ναού του Αγίου Δημητρίου κώδων, ετέθη εις τον κωδωνοστάσιον του Ιερού τούτου Ναού ο μνησθείς κώδων, αφιερωμένος, ως είρηται, ίνα κρούεται κατά την ώραν των προσευχών, κατά την θεοφιλή θέλησιν του αφιερωτού και πάντων των ευσεβών.

Στη δε σελίδα 174 των εσόδων, την 6.4.1856, ο ίδιος γράφει:

Κυριακή των Βαΐων ... Επανηγγερίσθη η ειρήνη των εμπολέμων με

επίτροπος, εφημέριος ενός ναού της Πρέβεζας. Γράφει ο ίδιος τα εξής:

Εφέρθη, κατ' αυτάς, εκ Κερκύρας, δεύτερος κώδων, συνδρομή τινών χριστιανών. Ο κώδων ούτος, άμα ετέθη επί του κωδωνοστασίου εβλάφθη αυθημερόν, εκφέρων οχληράν φωνήν κρουόμενος. Απεστάλη λοιπόν εις Κέρκυραν προς διόρθωσιν. Κατεδαπανήθησαν δε και [διά] ξύλα, σίδηρον κ.ά. αναγκαία αυτού, 65 γρόσια.

Ο ίδιος γράφει την 1.10.1856, στη σελίδα 176 του ίδιου βιβλίου:

... Ο παρά του Δημητρίου Τσακαλώτου αφιερωθείς κώδων εις τον πάνσεπτον τούτον Ναόν δεν εκόρσεσεν την ευχαρίστησιν του λαού. Όθεν επρομηθεύθη εις Κέρκυραν (άλλον) και εστάλη ενταύθα από του τελευταίου Μαρτίου. Συνεισέφερον δε μέρος της αξίας αυτού και όχι το όλον, οι εξής: ...⁵

Η νέα καμπάνα τοποθετήθηκε το Μάρτη του 1857. Δε γράφει, όμως, τη συνολική αξία της.⁶

ΕΙΚΟΝΑ 3: Το κωδωνοστάσιο του ναού του Αγίου Αθανασίου στην Πρέβεζα (Φωτογραφία Σταύρου Μαμαλούκου)

⁵ Χάρην συντομίας παραλείπομε τα ονόματά τους. Ήσαν συνολικά 32, το δε ποσόν που δώρισαν ανήρθε σε 702 αργυρά γρόσια.

⁶ Έγραψε τότε για τα εμπόδια των τουρκικών αρχών κι ο Ηπειρώτης ποιητής και πολιτικός Χρήστος Χρηστοβασίλης στο περιοδικό *Ελληνισμός* Αθηνών, το 1905 (τεύχος Μαρτίου), ότι οι τουρκικές αρχές Πρέβεζας απείλησαν τους ιερείς του Αγίου Δημητρίου Πρέβεζας με εξορία τους και με σφράγισμα του ναού τους, αν δεν απομακρύνουν την καμπάνα, που αυθαίρετα εγκατέστησαν και χτύπησαν το Μ. Σάββατο.

Εμπόδια για την καμπάνα της Παναγίας των Ξένων της Πρέβεζας

Με τη νίκη του τουρκικού στρατού στον πόλεμο του 1897 (μέτωπο Θεσσαλίας) οι τουρκικές αρχές της Πρέβεζας, το Σεπτέμβριο του 1900, εγγράφως απαίτησαν «Περί μη κρούσεως του κώδωνος, μέχρι της λήψεως Αυτοκρατορικής Διαταγής». Η επιτροπή του ναού αυτού διαβίβασε το παραπάνω έγγραφο στη Δημογεροντία της επαρχίας Μητροπόλεως Πρέβεζας ν' αποφασίσει σχετικά. Εκείνη με πρόεδρο το Μητροπολίτη Κοσμά, αποφάσισε να κάνουν δεχτό το αίτημα της τουρκικής αρχής. Η απόφασή της γράφει τα εξής, χωρίς όμως ν' αναφέρει τους λόγους: «Η Δημογεροντία εγκρίνει κι αναθέτει εις την Ιεράν Μητρόπολιν να απαγορευθεί αυστηρώς η κωδωνοκρουσία ...». Είναι βέβαιο ότι τούτο είχαν οι άνω αρχές ζητήσει.

Εξ άλλου μόνο αυτόν τον κώδωνα ζήτησαν να μη χτυπήσει. Ίσως γιατί ήταν κοντά στο Διοικητήριό τους (νυν Δικαστικό Μέγαρο) και στον στρατόνα του Αγίου Ανδρέα, έξω του οποίου, περιτειχισμένη ως και στην ακτή του κόλπου, ήταν μία αμιγής τουρκική συνοικία. Πληροφορίες δε βρήκαμε στους κώδικες της ίδιας Δημογεροντίας αν ως την απελευθέρωση του 1912, η καμπάνα της Παναγίας ξαναχτύπησε ή όχι.⁷ Πάντως, επί εποχής Νεότουρκων (1909-1912) τα πράγματα στην Πρέβεζα έγιναν πιο δεσμευτικά.

Επιλεγόμενα

Δεν ήταν μόνο αυτά τα πιεστικά μέτρα των Τούρκων την ιστορούμενη άνω χρονική περίοδο. Αλλά και πολλά άλλα, που δεν τα εκθέσαμε. Όπως οι επεμβάσεις τους στο πρόγραμμα μαθημάτων της Θεοφανείου Σχολής και του Παρθεναγωγείου της Πρέβεζας. Στη δε περίοδο των Νεότουρκων (1909-1912), που το σύνταγμά τους επέτρεψε σύσταση πολιτιστικών και εργατικών σωματείων, οι παρακολουθήσεις και επεμβάσεις τους ήταν πολλές και τρανές. Επιφυλασσομάστε να τις εκθέσουμε σε άλλες ευκαιρίες.⁸

⁷ Βλ. Γ' Κώδικα Δημογεροντίας Πρέβεζας, συνεδρίαση 28.9.1900, αρχείο της.

⁸ Ο Κωνσταντίνος Μπάκας (1896-1983) μας έλεγε τα εξής: Ότι η τουρκική περίτολος τις νύχτες στην Πρέβεζα βάδιζε ρυθμικά, τραγουδώντας άσμα εμβατηρίου, που καταφερόταν κατά των Ελλήνων ραγιάδων της Πρέβεζας. Με αυτό δε σκόπευε να βαδίζει ρυθμικά, αλλά κυρίως να εκφοβίζει τους χριστιανούς Πρεβεζάνους. Για τα εμπόδια των Τούρκων της ίδιας χρονικής περιόδου (για τη χρήση των άνω μέσων από τους ναούς της Πρέβεζας και για κατάργηση της πριν προειδοποιήσεώς τους με απεσταλμένους των ναών) έχει γράψει κι ο αρχιμανδρίτης Φιλάρετος Βιτάλης στην *Τοπική Φωνή* της Πρέβεζας, αρ. φ. 943/1977, με τη βοήθεια και των παραπάνω σκέψεων του Αθ. Αθανασιάδη-Μάνου, που του θέσαμε υπόψη του.